

Kriminalomsorgens regioner
Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter
Regionale helseforetak
Helse- og omsorgstjenesten i kommuner med fengsel

Deres ref:

Vår ref:
201320198-49

Dato:
10.03.2021

HELSETJENESTENS OG KRIMINALOMSORGENS ANSVAR OG OPPGAVER VED UTDELING OG OVERVÅKING AV LAR- MEDISINERIG

Helsedirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) har utarbeidet et felles brev om ansvars- og oppgavefordelingen for administrering, utdeling og overvåking av Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) i alle fengsler. Formålet er å presisere ansvars- og oppgavefordelingen for LAR og definere et tydelig grensesnitt mellom helseforetak, helse- og omsorgstjenester i fengsel og kriminalomsorgen. Det skal legges til rette for en mer ensartet nasjonal praksis for LAR- utdeling og overvåking av utdeling i fengsel. Samtidig skal det tilrettelegges for en hensiktsmessig ressursutnyttelse mellom kriminalomsorgen, helse- og omsorgstjenesten i fengsel og helseforetak lokalt, og et godt og fleksibelt samarbeid mellom etatene.

Kartlegging i kriminalomsorgen

Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) foretok høsten 2019 en kartlegging i kriminalomsorgens regioner av utdeling og overvåking av utdeling av Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) i alle landets fengsler. Hensikten var å undersøke praksis og omfang av kriminalomsorgens utdeling av LAR-medikamenter til innsatte for å kunne gi anbefalinger for en mer ensartet praksis.

Kriminalomsorgens kartlegging av LAR viste at det til enhver tid er i overkant av 200 innsatte med LAR-behandling totalt i alle landets fengsler. Årsrapporter fra Helsedirektoratet finner et liknende omfang innsatte i LAR-behandling. I noen fengsler er det inngått lokale samarbeidsavtaler med helsetjenesten om LAR-medisinerig. Samlet sett er inntrykket fra kartleggingen at samarbeidet mellom kriminalomsorgen, helseforetak og helse – og omsorgstjenestene i fengsel er godt. Imidlertid er det en del lokale avvik hvor det er uklart ansvar mellom helseforetak, den kommunale helse- og omsorgstjenesten og kriminalomsorgen.

Forvaltningssamarbeid

Importmodellen innebærer at både kommunens helse og omsorgstjenester og spesialisthelsetjenesten må importere og yte nødvendige helse- og omsorgstjenester og spesialisthelsetjenester i fengsel. Dette gjelder både øyeblikkelig hjelp og mer langvarige helse- og omsorgstjenester, herunder medisinsk behandling og rehabilitering i LAR. Alle innsatte har rett på et koordinert tjenestetilbud som møter den enkeltes behov for helhetlig hjelp for somatiske, psykiske og rusrelaterte lidelser og problemer. De innsatte har også rett på forebyggende og helsefremmende tjenester for å forebygge slike problemer og lidelser.

Kommunal helse- og omsorgstjenestes ansvar for LAR i fengsel

Kommunen skal sørge for at personer som oppholder seg i kommunen tilbys nødvendige helse- og omsorgstjenester, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 3-1 første ledd. Staten har det overordnede ansvar for at befolkningen gis nødvendig spesialisthelsetjenester, jf. spesialisthelsetjenesteloven § 2-1. Plikten omfatter ansvar for å sørge for at innsatte i fengsel mottar forsvarlige og likeverdige helse- og omsorgstjenester på lik linje med andre innbyggere i kommunen. Kommunens ansvar er tydeliggjort i Lov om helse- og omsorgstjenester § 3-9: "I de kommunene hvor det ligger fengsler i kriminalomsorgen skal kommunen ha tilbud om helse- og omsorgstjenester for de innsatte».

Helse- og omsorgstjenestene er pliktig til å organisere og bemanne slik at innsattes rettigheter kan oppfylles. For å lykkes må både kommunen og helseforetak sikre at det er tilstrekkelig kvalifisert personell som jobber i fengselet.

Helse- og omsorgstjenesten i kommunen og helseforetak er lovpålagt å samarbeide internt i egne tjenester og seg imellom for å gi et likeverdig og godt tilbud til innbyggerne i fengsel. De er også lovpålagt å samarbeide med andre sektorer for å sikre likeverdige og gode helse- og omsorgstjenester i fengsel.

Helseforetakets ansvar for LAR i fengsel

Det er helseforetaket som har ansvaret for utdeling av LAR-legemidler, nødvendig opplæring og for finansieringen. Det er den helseregion hvor fengselet ligger, som har ansvar for å tilby innsatte spesialisthelsetjenester, inkludert psykisk helsevern og spesialisert rusbehandling (TSB). Det er derfor helseforetaket i den helseregion hvor fengslet er plassert som skal sørge for at innsatte LAR-pasienter får de legemidlene som inngår i LAR –behandlingen.

Siden LAR er en importert helsetjeneste gjelder samme lovverk og nasjonale faglige retningslinjer for pasienter i LAR som er innsatte i fengsel, som for LAR-pasienter ellers.

Kriminalomsorgens oppgaver ved utdeling og overvåking av LAR

Kriminalomsorgen skal etter straffegjennomføringsloven § 4 tilrettelegge for at helsetjenesten kan utføre nødvendig LAR-behandling av innsatte i fengsel og sørge for egnede lokaler.

Kriminalomsorgens ansatte skal bistå med utdeling og overvåking av LAR-medikamenter i helger og helligdager med mindre fengselet har stedlig helsetjeneste i helger og helligdager. Det kan ikke forventes at kriminalomsorgen kan dele ut LAR-medikamenter fra mandag til fredag når den kommunale helse- og omsorgstjenesten eller helseforetak er til stede i fengsel. Det forutsettes at kriminalomsorgen som helsetjenestens medhjelper får tilstrekkelig opplæring av helseforetaket eller fengselshelsetjenesten i utdeling og overvåking av LAR.

Når helseforetaket eller fengselshelsetjenesten deler ut og overvåker inntak av LAR i fengsel i samsvar med anbefalt helsefaglig overvåking i forskrift og retningslinjer for LAR, er det ikke nødvendig at kriminalomsorgen rutinemessig foretar etterkontroll av helsetjenestens overvåking, med mindre sikkerhetsmessige hensyn i det enkelte tilfellet fører til at ekstra tilsyn er nødvendig. Det er helseforetaket og kommunal helse- og omsorgstjeneste som har ansvar for overvåking etter egen LAR-utdeling. Overvåking etter helsetjenestens utdeling kan imidlertid utføres av kriminalomsorgen dersom dette er særskilt avtalt med helsetjenesten og kriminalomsorgen vurderer at de har kapasitet. Det skal legges til rette for best mulig lokal ressursutnyttelse og da er som hovedregel ikke dobbeltkontroll fra begge etater nødvendig.

Avtalefestet ansvarsfordeling mellom helseforetak, kommunal helse- og omsorgstjeneste og kriminalomsorgen

Helseforetaket har finansieringsansvaret og sørge-for ansvaret for at pasienten mottar substitusjonsbehandling (LAR), også når de er innsatt i fengsel. Selv om det ikke er noen direkte lovhjemmel som tillater helseforetaket å pålegge helse- og omsorgstjenesten å utføre utdeling av LAR-legemidler, har kommunehelsetjenesten som nevnt et lovpålagt ansvar for at innsatte mottar forsvarlige helse- og omsorgstjenester, herunder et ansvar for å tilrettelegge for at de lovpålagte pliktene overholdes. Dette gjelder også for LAR-behandling, herunder utdeling av legemidler. Gjennomføringen av LAR- behandlingen må baseres på avtale mellom kommunehelsetjenesten, helseforetaket og kriminalomsorgen. Da ansvaret for LAR- behandling er lagt til helseforetaket, følger det også et ansvar for å inngå avtaler med kommunale fengselshelsetjenester og kriminalomsorgen om utdeling og overvåking av LAR- medisiner. En slik avtale bør inneholde hvilken instans som gjennomfører utdeling og overvåking av LAR- medisiner og til hvilket tidspunkt de er tilstede, finansiering/refusjon og hvem som er ansvarlig for opplæring av kriminalomsorgen.

Etter helse- og omsorgstjenesteloven kap. 6 og spesialisthelsetjenesteloven § 2-1 e, har kommuner og Regionale helseforetak plikt til å inngå samarbeidsavtale. Avtalene skal sikre at pasienter får et helhetlig helse- og omsorgstjenestetilbud. Felles samarbeidsavtale som omfatter enighet om hvilket ansvar og hvilke oppgaver som ligger til spesialisthelsetjenesten, kriminalomsorgen og kommunen, samt en felles oppfatning av hvilke tiltak tjenestene til enhver tid skal utføre, er blant hovedpunktene en slik avtale bør inneholde.

Helsedirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet anbefaler at partene inngår en tre partsavtale som beskriver ansvars- og oppgavefordelingen for administrering, finansiering, utdeling, opplæring og overvåking av Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) i alle fengsler.

Kriminalomsorgsdirektoratet anmoder alle fengsler som der det foretas utdeling og overvåking av LAR om å inngå i trepartsavtalen.

Helseforetaket kan som del av trepartsavtalen med kriminalomsorgen avtale utdeling og overvåking av inntak av LAR. Forutsetningen er at kriminalomsorgen som helsepersonellets medhjelper gis nødvendig opplæring og oppfølging av helseforetaket eller helse- og omsorgstjenesten.

Når kriminalomsorgen eller kommunen deler ut og overvåker LAR, skal det søkes helseforetaket om refusjon av utgiftene med bakgrunn i avtaler mellom helseforetaket, helse- og omsorgstjenesten og kriminalomsorgen. Helseforetaket vil ha ansvar for å føre kontroll og tilsyn med at medhjelperen utfører oppgavene forsvarlig. Kriminalomsorgen vil, med grunnlag i sitt arbeidsgiveransvar, ha ansvar for å understøtte og følge med på at sine ansatte utfører oppgaven på en trygg og ansvarsfull måte.

Kopi:

Norsk fengsels- og friomsorgsforbund

Kriminalomsorgens yrkesforbund,

Sentralt hovedverneombud i kriminalomsorgen

Sentralt IDF i kriminalomsorgen

Med hilsen

Heidi Bottolfs
avdelingsdirektør

Helga Katharina Haug
avdelingsdirektør

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.